CUVINTE NOI ÎN DOOM 2005-LITERA A
-ETIMOLOGIE, INFLUENȚĂ, CREATIVITATE-

Anamaria SĂNDULESCU
Universitatea din Piteşti

Résumé : *La situation des mots introduits dans le DOOM 2005 prouve l'interrelation langue-société. La structure actuelle du vocabulaire reflète la tendance de la langue à évoluer vers un caractère moderne et international. En observant les mots nouveaux, on constate la préférence pour certains éléments de dérivation (les affixes néologiques comme les suffixes* ***–ism, -iza, ist,*** *etc, les préfixes savants* ***aero, ante, agro,*** *etc.) et de composition (selon les modèles français ou anglais et par des procédés spécifiques à langue littéraire ou aux langages spécialisés), le développement des méthodes d'enrichissements du vocabulaire, les emprunts et les calques linguistiques (****apa plata, arierplan****). On observe aussi des expressions entrées dans le langage international, communes pour toutes les langues romanes et non - romanes.*

Mots-clés: *composition, dérivation, emprunt*

Este bine cunoscut faptul ca, pe de o parte dezvoltarea tehnicii duce la aparitia noi, care se cer denumite, iar pe de alta parte, perfectionarea, explozia mijloacelor de comunicare-radioul si televiziunea, presa scrisa- duc la generalizarea termenilor noi. Daca privim cu atentie stilul publicistic al limbii romane actuale, se observa locul important pe care il ocupa neologismele: orice text din stilul tehnico-stiintific, administrativ sau publicistic nu se poate impune decat ca "romanic", fie pentru ca se identifica originea latina a cuvintelor vechi romanesti, fie pentru ca exista un mare numar de termeni neologici identici sau asemanatori cu cei din latina literara, franceza sau italiana, adesea engleza si germana. In limba romana actuala terminologia stiintifica si tehnica se afla intr-un accentuat proces de innoire si imbogatire.

Asa cum apreciaza Eugen Simion in prefata la DOOM2005, acesta este o lucrare mult asteptata de marele public, necesara, utilizata ca unica sursa pentru aplicarea normelor in domeniul ortografiei limbii romane, tocmai datorita acestei adevarate "explozii" de imprumuturi din limbile moderne, mai mult sau mai putin justificate. Astfel, pe langa cele 3500 de cuvinte din DOOM1 la care s-a intervenit in scopul adaptarii normei academice la uzul curent al generatiei medii de intelectuali din capitala, DOOM2 insereaza si cca 2500 de cuvinte noi, elemente nou introduse, avand in fata*, unele fiind anglicisme, frantuzisme, italienisme, si latinisme culte, folosite astazi abuziv de anumiti vorbitori, cu mai multe variante si nerecomandate, de tipul: a accesa, acquis, airbag, all right, broker, dealer, jacuzzi, play-back etc, alaturi de numeroase elemente din terminologia sportiva sau din tehnologiile avansate intrate in viata autohtona. Alaturi de aceste neologisme care au patruns mai ales prin mass-media, sunt inregistrate si cuvinte noi, create prin procedeele interne de imbogatire a vocabularului specifice limbii romane: derivarea, compunerea, conversiunea si alte mijloace mixte: abatesa, accedere, accizare, ACTH, a acutiza, adidas "pantof", Adidas

BDD-A5402 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:04:44 UTC)

"firma", a adjectiviza(re), ADN, aeroambulanta, aeroduct, AGA, albaiulianca, alba-neagra, Alzheimer, andropauza, antidrog, antidoping, aurolac etc.

Ceea ce se observa de la inceput este faptul ca din aceste 2500 de cuvinte noi, cele mai multe nu sunt neologisme, ci formatii interne neologice.Astfel, noul DOOM aduce in plus fata de DOOM1 cuvinte titlu noi care cuprind imprumuturi din engleza, cuvinte provenite din abrevieri **ADN, ASLO,** nume proprii care trebuia sa fie puse in legatura cu substantive comune : Acropole-acropola, Adonis-adonis, Apolo-apolo etc.

Ne-am propus realizarea unui studiu-sondaj pentru litera **A** din noul DOOM tocmai pentru a surprinde trasaturile caracteristice ale limbii romane actuale in evolutia sa in directia modernizarii si internationalizarii, atat sub aspectul procedeelor interne, cat si al imprumuturilor.

1. Clasificarea cuvintelor noi intrate in DOOM se poate face, in primul rand, in functie de originea lor, dintr-o perspectiva diacronica, desi exista numeroase imprumuturi neologice cu etimologie multipla, care ar putea proveni din mai multe limbi(latina savanta, italiana, germana, si, intr-un procent covarsitor, franceza ; de remarcat ca in ultimele decenii se constata tendinta tot mai accentuata de a apela la termeni din limba engleza). " Dupa 1989, romana utilizeaza frecvent, chiar in comunicarea curenta, anglicisme din domeniul socio-economic sau politic"(DSL, 2001).

Avand in vedere bogatia de forme constatate, se pot clasifica din punct de vedere etimologic, in urmatoarele doua categorii :

a) cuvinte cu o singura forma si cu etimologie unica : **abatesa (it.), abiogen, accede, acciza, acetofan, acidifica, acrilic, acquis (fr.), agreement, airbag (engl.), africanistica, acvaristica (germ.) etc**.
b) neologisme cu o singura forma si cu etimologie multipla : **activ (lat, fr, rus.), acutiza, adamantina, alfabetar, alofon (fr. si engl.), afluire (lat. si fr.) etc.**

Privind din perspectiva mijloacelor interne de imbogatire a vocabularului se constata o mare disponibilitate catre derivare si compunere.

2. Derivarea cu afixe se caracterizeaza prin mentinerea pe primul loc-ca importanta cantitativa si calitativa-a sufixarii si printr-o inmultire remarcabila a derivatelor cu prefixe. In ambele situatii, cele mai productive afixe sunt neologice.

2.1 Sufixarea ramane cel mai important procedeu intern de imbogatire a vocabularului, desi acest fapt fusese contestat in anii '60 de Florica Dimitrescu care semnala trecerea la un nou tip structural , de la derivare la compunere.

In cazul sufixelor morfeme cu un caracter mai abstract decat al prefixelor, se observa tendinta ca sufixele traditionale sa fie inlocuite cu cele neologice, cu caracter international. Multe asemenea sufixe, foarte utilizate in limbile moderne, provin din greaca veche, de unde au intrat in latina si apoi in limbile romanice si in alte limbi neromanice :

-gr. Issa>lat. Issa>fr. esse,it.-esa, rom.-easa, -esa ;

-gr. isein>lat. issare si izare> fr.-iser, it.-izzare, sp.-izar, rom-iza(re),germ.-isieren, engl.-ise,-ize;

-gr.-ismos>lat.-ismus>fr-isme,sp,it-ismo, rom-ism, engl-ism, germ.-ismus, rus.-ism;

-gr.-istis>lat.-ista>fr.-iste, it-ista, rom-ist, engl-ist, germ.-ist, rus-ist;

-gr.-icos>lat.-icus >fr-ique, it-ico, sp.-ico, rom.-ic, engl.-ic etc.

BDD-A5402 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:04:44 UTC)

In acelasi timp se cunoaste faptul ca un mare numar de sufixe grecesti a fost adoptat de terminologia stiintifica si tehnica moderna, mai ales in terminologia medicala.

Observand cu atentie cuvintele noi introduse in DOOM 2005 la litera **A** (lucru valabil de altfel pentru intregul sistem), se constata ca limba romana moderna manifesta o deosebita preferinta pentru sufixe neologice ca –**aj, -al, -ic, -ism, -ist, -iza,** foarte productive, atat ca formatii propriu-zise romanesti, cat si ca imprumuturi din franceza si din italiana sau, mai nou, din engleza.

Se constata preponderenta urmatoarelor tipuri de sufixe :

-substantivale : **-esa** (abatesa), **-ism** (anistorism, avangardism, anglo-americanism), si corelativul sau **–ist(a)** pentru nume de agent (africanista, americanista, automatista, autostopist(a) ; **-istic(a) (**anglistica, africanistica, americanistica) ;

-adjectivale : **-bil** (antologabil, afebril), **-al** (afixal, agroindustrial, ambiental, antigripal, antiviral, aerospatial, avocatial) ;**-itic** (agabaritic) ;

-verbale :**-iza** (acciza, acutiza, adjectiviza, adverbializa, aluminiza, ambiguiza, aneantiza, antipatiza) ; de la aceste verbe se formeaza numeroase substantive cu sufixul abstract –**re** (accizare, acutizare, adjectivizare, adverbializare etc.).

Dintre sufixele vechi romanesti se creeaza derivate cu caracter denotativ in –**ar** (alfabetar), **-or** (aranjor), **-a** (accesa, acidifica, angoasa, antologa, aronda, atentiona, audita, autopsia), **-i** (aflui).

Sub aspect stilistic, efectul de surpriza asupra receptorului este mai puternic in situatiile cand derivatul realizeaza un contrast intre un sufix vechi si un cuvant neologic sau invers : aplaudac, arapila, aurolac, autist etc.(sufixul **ac** este un sufix cu o conotatie peiorativa, vechi si popular din slv. cu o productivitate foarte redusa.

Prefixarea a inregistrat o crestere constanta in ultimele decenii ;ea este evidenta daca observam mai ales stilul tehnico-stiintific si cel publicistic. O mare importanta pentru limbile romanice si pentru imprumuturile din limba romana o au prefixele savante sau elementele de compunere tematica provenite din greaca sau latina, intalnite cu forme asemanatoare in toate limbile moderne. Datorita capacitatii lor de a forma serii ele intaresc sentimentul prefixarii, chiar daca, lingvistic, nu se incadreaza aici : **aero, ante, agro, arhe, andro, antropo etc.**

Intre prefixele neologice « la moda », mai ales dupa 1989, predomina cele negative ; astfel, numeroase derivate adjectivale si substantivale cu sens negativ, formate pe teren romanesc contin prefixul **anti- (antiaeriana, antialergic, antiapoplectic, antiarta, antiartistic, antibacterian, ie, anticriza, anticultural, antidepresiv, antidoping, antifurt, antidrog, antiglont, antiinflationist, antiliteratura, antimafia, antiseismic, antitabagic, antiterorist etc.).** Productiv se dovedeste si prefixul privativ **a- : afebril, afixal, agabaritic, aneantiza etc.**

Derivarea regresiva, mai slab reprezentata decat derivarea cu afixe,este la originea unor termeni ca **(a) adecva<adecvare, alergolog<alergologie, anatomopatolog<anatomopatologie, antologa<anthologie,** obtinandu-se dupa cum se poate constata, fie verbe din substantive, fie substantive din substantive.

Concluzia care se impune este ca imprumuturile derivative apar in limba cu o mare frecventa ca morfeme detasabile din lungi serii de cuvinte care au patruns in perioadele de

BDD-A5402 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:04:44 UTC)

intare masiva a imprumuturilor, folosite ulterior in realizarea unor formatii noi, de la teme variate, mai ales neologice.

3. Numarul foarte mare de elemente obtinute prin compunere consolideaza observatiile privind cresterea considerabila a ponderii procedeului in limba romana actuala. Sporirea numarului cuvintelor compuse s-a realizat dupa modele straine, din franceza si/sau engleza, prin procedee proprii limbii literare sau limbajelor specializate.

Compusele studiate se realizeaza prin diverse tipuri de raporturi sintactice:a)hipotaxa sau subordonarea; b) parataxa sau juxtapunerea; c) abrevierea. Astfel,prin hipotaxa, observam formarea unor compuse de tip adjectival :alb-albastru, alb-argintiu, albastru-azuriu, albastru-deschis, alb-galbui, alb-negru, ascutitunghic etc. Parataxa sau coordonarea prin juxtapunere, este un procedeu specific compunerii moderne ; ea se realizeaza intre substantive , adjective, adverbe : alaltaieri-dimineata, alaltaieri dupa-amiaza, alaltaieri-noapte, alaltaieri-seara, alba-neagra, anglo-normand, albaiulian, Austro-Ungar, Alba-Iulia etc.

Compunerea savanta (cu prefixoide si sufixoide) a patruns in limba romana sub impactul stilului tehnico-stiintific si al unor modele cu circulatie internationala, atestate si in limba franceza. Majoritatea compuselor de acest tip apartin unor terminologii si reprezinta imprumuturi sau calcuri.Dintre compusele realizate pe teren romanesc, cele mai numeroase contin prefixoidele **aero-, agro-, audio-, auto-, auto-, acva- etc. :**

Acva- : acvaplanare, acvanaut, acvaristica ;

Aero- : aeroambulanta, aerobuz, aerodinamicitate, aeroduct, aerogen, aeroportuar, aerospatial etc ;

Agro- : agroalimentar, agroindustrial, agroturism ;

Antropo- : antropogenetic, antroponim ;

Auto(<fr. Auto-)="de la sine", "prin mijloace proprii": **autoacuza, autoamagi, autocolant, autocopiativ, autodenunta, autodepasi, autoeduca, autointitula, autoironie, automedicatie, autoproclama, autopropulsa, autotaxare etc ;**

Auto- : autostopist, autotren etc.

Compusele cu sufixoide sunt mult mai putin numeroase : **abdominalgie, alergologie, anatomopatologie, apendicectomie.**

Abrevierea, ca modalitate speciala de manifestare a compunerii, este realizata prin cuvinte din limbajul tehnico-stiintific sau din limbajul comercial si politic-administrativ :

-siglele (compuse formate din literele initiale ale unui grup sintactic mai mult sau mai putin stabil) : ACTH, ADN, AGA, ASLO ;

-acronime (compuse create din silabe sau fragmente de cuvinte) :aprozar-apro(vizionare)+zar(zavat) ;

-procedeul trunchierii este atestat prin forma **afro**, cu circulatie internationala ; el a devenit adjectiv invariabil sau –prin schimbarea valorii gramaticale- adverb ; de asemenea, substantivul **antitero** provenind din adjectivul **antiterorist,** apare de obicei ca adjectiv invariabil : »trupe antitero ».

4. Conversiunea, desi un procedeu mai putin productiv pentru limba romana, este reprezentata aici mai ales prin adjective substantivizate : **audiovizual, antiglont, activ, antialergic, antibronsitic, antidepresiv etc.**

BDD-A5402 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:04:44 UTC)

5. O mentiune aparte trebuie facuta pentru cuvintele intrate in limba romana prin calc lingvistic ; astfel se explica aparitia unor termeni precum :a anclansa, ambliop, angro, apa minerala, apa plata, arierplan, dupa modele din franceza.Numarul formatiilor calchiate este insa mult mai mare ; ele sunt percepute de vorbitorul roman nespecialist , datorita caracterului lor analizabil, drept creatii interne :antidepresiv, antiglont, antifurt etc.

Intalnim in analiza cuvintelor noi din DOOM 2005, in ceea ce priveste dinamica sensului, utilizarea unor nume proprii pentru denumirea generica a unor clase de obiecte, fenomen cunoscut sub numele de **antonomaza :adidasi »pantofi de sport »** fata de **Adidas »firma,marca » ;adonis »tanar frumos »** fata de **Adonis »zeu » ; airbus »tip de avion »** fata de **Airbus »firma, marca ».**

Se constata ca in scrierea unor neologisme neadaptate, patrunse mai ales din limbile franceza, engleza si italiana, ba chiar si din germana, a unor nume proprii straine si a derivatelor lor, limba romana s-a imbogatit cu sunete si litere noi : **acheuleean (cheu** pronuntat **so), afrikaander (**pronuntat **africander), Airbus (**pronuntat englezeste **erbas**), **Alzheimer**(**althaimar), Ampere, Angstrom, Aufklarung(aufclerung), aubada (**pronuntat frantuzeste **obada).**

Numeroase nume proprii se regasesc printre cele 353 de cuvinte noi introduse in noul DOOM la litera A ; este vorba despre substantive proprii care fie trebuiau relationate cu substantive comune inregistrate in dictionar, fie fusesera normate in anexele DOOM1 sub o forma susceptibila. Apar astfel : Acropole, Adonis, Adormirea Maicii Domnului (sarbatoare), Afganistan/afghanistan, Aheron/Acheron, Albion, Alzheimer, Amalteea, America, Amfitrion, Amhara, Ampere, Angstrom, Anonymus, Apostolul, Arcasul, Argus, Arlecchino, Atlas, Atotputernicul, Austro-Ungar etc.

Un aspect de stricta actualitate din domeniul lexicului limbii romane il constituie avalansa de anglicisme care ne-au invadat in ultimele decenii, mai ales in urma deschiderii granitelor sociale si culturale catre influentele din Occident.Numarul continua de altfel, sa creasca intr-un ritm accelerat ; intalnim deci, la litera A : **advertising** « publicitate », **agreement** « acord financiar/comercial », termeni din domeniul economic, comercial si al profesiilor ; ele detin o pondere insemnata in textele din limbajul publicistic, desi reprezinta imprumuturi inutile, nemotivate decat prin conotatii negative, tinand de un anumit « snobism » lingvistic ;**afikaander, aftershave, airbag, airbus**-sunt termeni necesari, care prezinta anumite avantaje in comparatie cu echivalentele din limba romana ; sunt termeni de specialitate care nu au echivalente romanesti, deoarece denumesc realitati aparute recent in diverse domenii ale tehnicii ; acesti termeni au si avantajul de a da un caracter international limbii.

Spre deosebire de DOOM1, noul dictionar cuprinde un numar mare de substantive, locutiuni adjectivale si adverbiale preluate din limbile latina, italiana si franceza si insusite ca atare de vorbitorii limbii noastre ; frecventa cu care apar in vorbirea curenta, faptul ca presiunea oralului asupra scrisului este un fenomen specific limbii romane, motiveaza includerea lor in lucrare.Intalnim astfel :

-ab initio, addendum, alma mater, angor, angor pectoris, apud, axis mundi, preluate din **l**atina **;**

-acquis, aide-memoire, a la, a la carte, a la grecque, a la longue, a la russe, art deco, imprumutate din limba franceza **;**

BDD-A5402 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:04:44 UTC)

-allargando, allegro assai, allegro ma non tropo, al segno, alto, constructii preluate din limba italiana si utilizate mai ales in domeniul muzical.

Dupa cum se poate usor observa toate sunt expresii intrate in limbajul international, comune tuturor limbilo moderne romanice si neromanice.

Situatia noilor cuvinte introduse in dictionar este o dovada in plus a interrelationarii dintre limba si societate : marile schimbari produse in viata societatii inseamna la fel de mari modificari in viata limbii, la nivelul formelor de exprimare lingvistica, mai ales la nivelul vocabularului.O asemenea perioada de efervescenta inseamna o intensa creativitate la nivel lexical , pornind de la cuvinte deja existente, si o mare disponibilitate pentru imprumuturi.Structura actuala a vocabularului, asa cum se poate deduce ea din scurta analiza efectuata pentru litera A, reflecta tendinta limbii de a evolua spre un caracter modern si international, alaturi de celelalte limbi moderne. Preferinta pentru anumite elemente de derivare si compunere, dezvoltarea unor mijloace de imbogatire a vocabularului (compunerea, abrevierea), imprumuturile si calcurile, sunt tendinte care se pot observa in diverse limbi , dovada faptului ca limba se poate adapta unor conditii noi, ca nu este fixata in tipare inflexibile.

Bibliografie

Bidu -Vrânceanu,A,(colectiv), *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Nemira, 2001

Mocanu, Marin, Bănică, Gh., *Limba română contemporană. Vocabularul*, Ed. Universităţii din Piteşti, 2004

Stoichiţoiu-Ichim, Adriana, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică. Influenţe. Creativitate*, All, Bucureşti, 2001

BDD-A5402 © 2006 Universitatea din Pitești

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:04:44 UTC)